OD BAŠTINE DO IDENTITETA – INTEGRACIJA DJELA IVANA MEŠTROVIĆA U KURIKUL KATOLIČKOG VJERONAUKA

Ivana Grabić

Osnovna škola Kamen – Šine
ivanapesograbic@gmail.com

UDK 37.091.3:272
272-47:930.85
Pregledni rad
Rad zaprimljen: 6. srpnja 2026.

Sažetak

U ovom radu nastojimo istražiti mogućnosti integracije djela Ivana Meštrovića u kurikul Katoličkog vjeronauka, polazeći od odgojno-obrazovne vrijednosti kulturne baštine i umjetnosti te ističući ulogu umjetnosti u izgradnji kulturnog i religijskog identiteta učenika. Meštrovićeva djela povezuju religijske motive s hrvatskom kulturnom baštinom, čime se potiče i interpretacija biblijskih sadržaja. Kroz različite metodičke pristupe, izvanučioničku i projektnu nastavu učenici se aktivno uključuju u promatranje i razumijevanje umjetničkih djela te u kritičko promišljanje o njima, čime se omogućava razvoj osobnog identiteta te povezivanje tradicije sa suvremenošću.

Ključne riječi: baština, identitet, Ivan Meštrović, kurikul, Katolički vjeronauk

Uvod

Umjetnička baština predstavlja važan čimbenik u oblikovanju kulturnog i osobnog identiteta. U odgojno-obrazovnom procesu kulturna baština ne pokazuje samo prošlost, nego pomaže shvatiti vrijednosti koje oblikuju pojedinca i zajednicu. U nastavi Katoličkog vjeronauka umjetničko djelo postaje mjesto susreta učenika s religijskim sadržajima, kulturnom baštinom i estetskim iskustvom. U tome kontekstu posebno mjesto zauzima religiozno stvaralaštvo Ivana Meštrovića. Njegova djela povezuju religiju, hrvatsku baštinu i temeljna pitanja ljudskog postojanja. Iz toga razloga upravo njegova djela predstavljaju vrijedan didak-

tički materijal koristan za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda koje navodi kurikul Katoličkog vjeronauka.

U ovom radu koristimo metodu analize relevantne literature, dokumenata koji se tiču kurikula i odabranih djela Ivana Meštrovića. Cilj rada nije empirijski provjeravati učinke primjene Meštrovićevih djela u nastavi, nego teorijski i metodički razmotriti njihove mogućnosti integracije u kurikul Katoličkog vjeronauka te ukazati na njihovu vrijednost u povezivanju kulturne baštine, umjetnosti i religijskog odgoja.

1. Baština i identitet u odgojno-obrazovnom kontekstu

Pojam *baština* u feudalnom pravu označava imovinu – djedovinu, očevinu – koju je netko naslijedio od predaka. Ista riječ označava i sve kulturne stvari iz prošlosti koje su sačuvane i njegovane.[1] Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje definira *kulturnu baštinu* (engl. *cultural heritage*) kao sva materijalna i nematerijalna obilježja i prakse naslijeđene iz prošlosti. Institut također ističe kako pojam *baština* nije uvijek imao isto značenje. Tijekom desetljeća pojam se promijenio. Prvo je označavao samo monumentalne kulturne ostatke. Kasnije se proširio na nove kategorije poput nematerijalne, etnografske i industrijske baštine.[2]

Pojam *identitet* (engl. *identity*) označava skup značajki koje neku osobu ili skupinu čine onom koja jest ili onim što jest. Sadržava dvije dimenzije: objektivnu, ono spoznajno (objektivni kulturni sadržaj), i subjektivnu, tj. emotivnu (osjećaj pripadnosti). Te su dvije dimenzije u međusobnoj interakciji i stalnom procesu. Identitet je uvjetovan kulturom i povijesnim promjenama.[3]

---

1 Usp. s. v. „baština", *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2026., https://www.enciklopedija.hr/clanak/bastina (pristupljeno 29. 6. 2026.); usp. i s. v. „baština", *Hrvatski jezični portal*, mrežno izdanje, https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eV9kWA%3D%3D&keyword=baština (pristupljeno 29. 6. 2026.).

2 Usp. s. v. „kulturna baština", *Struna – Hrvatsko strukovno nazivlje*, https://struna.ihjj.hr/naziv/kulturna-bastina/21563/ (pristupljeno 29. 6. 2026.).

3 Usp. s. v. „identitet", *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2026., https://www.enciklopedija.hr/clanak/identitet (pristupljeno 29. 6. 2026.).

Kurikulum Katoličkog vjeronauka (2019.) ističe sljedeće: „Učenicima se omogućuje upoznavanje, stjecanje, čuvanje i razvijanje vlastitoga vjerskoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta te poznavanje i poštivanje identiteta drugih pojedinaca i skupina, promičući istodobno međukulturni dijalog i suradnju u suvremenome pluralističkom društvu i globaliziranome svijetu."[4] „Budući da vjeronauk ne posreduje samo informacije o vjeri i religiji, nego potiče jačanje učenikova identiteta i ohrabruje ga u donošenju odluka i izbora u području vjere i morala, učenik je, zajedno s njegovom stvarnošću i iskustvom, nezaobilazan kriterij za izbor odgojno-obrazovnih ishoda i sadržaja." [5]

Poznavanje kulturne baštine pomaže u razvoju identiteta, a ukoliko narod želi zadržati svoj kulturni, osobni i nacionalni identitet na svome prostoru, nužno je da čuva i svoju kulturnu baštinu. Upravo kulturna baština može suvremenom čovjeku i društvu otkriti mnoge vrijednosti. Ona može, s obzirom na osobine vrijednosti, imati povijesnu vrijednost, vrijednost starosti, umjetničku, ambijentalnu te urbanističku vrijednost, vrijednost izvornosti, vrijednost rijetkosti, vrijednost reprezentativnosti i vrijednost cjelovitosti. S druge strane, uzimajući u obzir ulogu kulturne baštine u današnjemu društvenom životu, ona ima znanstvenu, odgojno-obrazovnu, kulturnu, kultnu te gospodarsku vrijednost.[6]

U *Strategiji zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015.*, dokumentu Ministarstva kulture Republike Hrvatske iz 2011., u kulturnu baštinu ubrajaju se svi materijalni i nematerijalni tragovi, ostatci i proizvodi djelovanja ljudske vrste kroz evoluciju. Navodi se uvriježena podjela na pokretnu i nepokretnu, materijalnu i nematerijalnu, registriranu ili onu koja još nije dospjela pod zakonski nadzor. Kulturna je baština prema tome sastavni dio kulturnog identiteta[7] na lokalnoj razini ili na razi-

---

4 Usp. MZO, *Kurikulum nastavnog predmeta Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije*, tiskano izdanje, 2019., 6.

5 Usp. *Isto*, 8.

6 Usp. Tomislav Marasović, *Kulturna baština*, sv. I, Veleučilište u Splitu, Split, 2001., 11–12.

7 „Kulturni identiteti mogu biti definirani različitim odrednicama od rase, spola i klase do etniciteta i nacije. Pritom je kao centralna karakteristika identifikacije posebno naglašen pojam razlike i usporedbe. (…) O procesima kulturne identifikacije razmišlja i Clarke (2008.) naglašavajući kako se kulturni identitet osnažuje

ni modernih država, s tendencijom većeg „brendiranja" u budućnosti (ekonomski vid). Neobnovljiv je i ograničen resurs koji zahtijeva očuvanje, skrb, vrednovanje i korištenje prema načelu održivosti.[8] Prema tome kulturna je baština temelj očuvanja kulturnog i nacionalnog identiteta te kulturnog razvitka i održivoga gospodarskog razvoja Republike Hrvatske. Kulturna baština ujedno je stoga i most koji povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost te spaja starije generacije s onima koje dolaze.

1.1. Uloga obrazovanja u očuvanju kulturne baštine

U očuvanju i prenošenju kulturne baštine škola ima važnu odgojno-obrazovnu ulogu. Škola pomaže djeci i mladima da postupno spoznaju materijalno i nematerijalno nasljeđe. U suvremenome odgojno-obrazovnom kurikulu baština danas može pronaći svoje mjesto unutar interdisciplinarnih odgojno-obrazovnih programa usmjerenih na razvoj i obogaćivanje znanja, vještina i kompetencija učenika izvan okvira pojedinačnih nastavnih predmeta.[9] Nadalje, njezina funkcija usmjerena je na aktivnu promidžbu kulturnih dobara i razvijanje kritičke svijesti o potrebi njihova očuvanja i zaštite. U *Projektu hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. st.* Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (tada: prosvjete i športa), istaknulo je sljedeće: „Sustav odgoja i obrazovanja pridonosi osobnom razvoju svakog pojedinca, osposobljava za kvalitetan život, aktivno i odgovorno sudjelovanje u zajedničkim vrijednostima ljudskog života i stvaralaštva te pridonosi napretku zemlje u svim područjima znanstvenog, društvenog,

definiranjem u odnosu prema *drugom,* što stoji u korijenu isključivanja i mržnje." Benjamin Perasović, Rašeljka Krnić i Marina Maglić, Kultura, identitet i kulturna participacija među srednjoškolcima u Hrvatskoj, *Sociologija i prostor* 60 (2022.) 3 (225), 547–572, ovdje 548, https://doi.org/10.5673/sip.60.3.6.

8 Usp. *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015.*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/kultura/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (pristupljeno 30. 6. 2026.).

9 Usp. Marija Brajčić i Dubravka Kuščević, Hrvatska kulturna baština u interakciji i kontekstu održivog razvoja: implementacija u odgoj i obrazovanje, *Metodički ogledi* 30 (2023.) 1, 199–221, ovdje 200, https://doi.org/10.21464/mo.30.1.9.

gospodarskog i kulturnog djelovanja i stvaranja".[10] Poznavanje kulturne baštine povezuje se s razvojem identiteta. U općeobrazovnim sustavima učenici trebaju steći temeljna znanja. Implementacijom interkulturalizma u nastavni proces učenike se poučava poštovanju drugih tradicija, što navodi na dublje razumijevanje posebnosti i autohtonosti vlastitoga kulturnog identiteta. Samo onaj pojedinac koji dobro poznaje svoju kulturu i svoj identitet ne strahuje pred raznolikom kulturnom razmjenom. U mozaiku različitih naroda svijeta ta osoba pronalazi svoje mjesto. U kontekstu odgoja i obrazovanja komunikacija s kulturnom baštinom otvara učenicima pogled na bogatu povijest i kulturu.[11]

1.2. Uloga umjetnosti u oblikovanju identiteta učenika

Umjetnost je važan čimbenik u oblikovanju osobnog i kulturnog identiteta učenika. Umjetnost i umjetničko djelo otvaraju učeniku put učenja o vrijednostima, iskustvima i značenju koje je oblikovalo zajednicu. Pomaže učeniku osjetiti pripadnost kulturnoj tradiciji. Istraživanja pokazuju kako umjetnost unutar obrazovnog sustava ima važnu ulogu u razvoju kulturnog identiteta učenika jer omogućuje razumijevanje vlastite kulturne baštine i njezino povezivanje s osobnim iskustvom. Umjetnička djela prenose kulturne vrijednosti, čuvaju kolektivno pamćenje te potiču učenike na svijest o svojim kulturnim korijenima. U radu s umjetničkim djelima učenici ih promatraju i analiziraju te stvaraju s njima. Uče prepoznati kulturne i duhovne vrijednosti. Razvijaju osjetljivost za ljepotu, kritičko razmišljanje i osobni odnos s kulturnom baštinom.

1.3. Ivan Meštrović – umjetnik između baštine i identiteta

Ivan Meštrović rođen je 16. kolovoza 1883. godine u Vrpolju, u Slavoniji. Djetinjstvo je proveo u Otavicama, u dalmatinskom zaleđu. Odrastao je u sredini obilježenoj narodnom tradicijom, običajima, pučkom pobožnošću i usmenom predajom. To je oblikovalo njegov iden-

[10] Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće*, Zagreb, 2002., 7. Dostupno na: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/19.%20-%2010.2.a.pdf (pristupljeno 2. 7. 2026.).

[11] Usp. Brajčić i Kuščević, Hrvatska kulturna baština u interakciji i kontekstu održivog razvoja: implementacija u odgoj i obrazovanje, 214.

titet. Odrastajući u takvoj sredini, Meštrović je razvio osjetljivost za duhovno i duboku povezanost s prirodom, poštovanje prema svetom i sakralnom. Osjećao je snažnu pripadnost rodnom zavičaju i hrvatskom narodu. Upravo ti elementi postali su sastavni dio njegova umjetničkog izričaja. *Veliki Krist na križu,* kojeg je izradio kao jedanaestogodišnjak, ukazao je na njegovu sklonost religioznoj tematici, a veći interes za teme patnje, trpljenja i otkupljenja obilježit će njegov stvaralački opus u zrelijim godinama njegova života i stvaralaštva.[12] Zavičajna je baština stoga bila jedno od temeljnih ishodišta Meštrovićeva umjetničkog identiteta.

Odlaskom na školovanje u Beč, 1901., Meštrović se susreo s novim umjetničkim i filozofskim strujanjima. U potrazi za vlastitim kiparskim izričajem upoznao se s tekstovima Fjodora Mihajloviča Dostojevskoga, Leva Nikolajeviča Tolstoja, Friedricha Nietzschea i Arthura Schopenhauera. U njima je pronalazio inspiraciju za kiparske radove. Tradicionalne vrijednosti koje je nosio u sebi doskora je zasjenila multikulturalnost i multireligioznost. Iz secesije i modernizma preuzeo je ono što je vrijedno. No obuzetost političkom idejom nacionalnog oslobođenja od Austro-Ugarske i ujedinjenja južnih Slavena, povezano s nacionalnim opredjeljenjem i radom, bili su od velike važnosti za Meštrovića koji se u tome razdoblju okreće radu na ciklusu skulptura za Vidovdanski hram za koje je 1911. u Rimu osvojio Međunarodnu nagradu za skulpturu.[13] Do Prvoga svjetskog rata njegovo se stvaralaštvo temeljilo na narodnim epovima, *Kosovskom ciklusu* i južnoslavenskim političko-ideološkim idealima, pri čemu do izričaja dolazi monumentalnost i snažan emocionalni naboj. Prvi svjetski rat označava prekretnicu u Meštrovićevu stvaralaštvu. Razočaranje u političke prilike i pogled na patnju mnogih nevinih potaknula ga je na intenzivnije promišljanje o patnji Krista te dovela do okreta s nacionalnih na religiozne teme. „I Meštrović je tada, u prvim počecima ratovanja, naročito za drugog balkanskog rata, predosjećao sve strahote koje su imale još doći, pa kao što je ranije navijestio eru heroizma, koga su također i u punoj mjeri bili puni balkanski ratovi i svjetski rat – tako se je sada za nove simbole novih raspoloženja

[12] Usp. Duško Kečkemet, *Život Ivana Meštrovića*, sv. I., Školska knjiga, Zagreb, 2009., 35. Detaljnije o tome u: Milan Ćurčin, Ivan Meštrović: o poreklu i detinjstvu Ivana Meštrovića, u: *Ivan Meštrović*, monografija, Nova Evropa, Zagreb, 1933.; Nikola Šabić, Naš Meštrović, *Hrvatska mladost* 27 (1943.) 1, 19–27.

[13] Usp. Kečkemet, *Život Ivana Meštrovića*, sv. I., 448–449.

vratio drugoj inspiraciji svoga djetinjstva: *Bibliji*. Ne više samo narodna pjesma, pjesma jednog naroda, ne više bol i sudbina jednog naroda, nego opća ljudska sudbina i epopeja sviju naroda; ne tragedija naroda, nego ljudstva, ne tragedija čovjeka već bogočovjeka – to postaje, od sada, inspiracijom Meštrovićevom."[14]

Umjetnost za Meštrovića više nije samo stvaralački čin, ona postaje pjesma i molitva o čemu i sâm piše u eseju *O mojoj umjetnosti*.[15] Molitva će tako postati jedan od ključnih elemenata koji će njegovim djelima dati iznimnu ekspresivnu snagu.

Biblijski likovi Krista, Mojsija i Joba postaju središnjim motivima njegova stvaralaštva. U tome kontekstu Krist postaje simbol patnje i nade, Mojsije prauzor vodstva i odgovornosti, a Job se predstavlja kao ekspresija čovjekove egzistencijalne potrage za odgovorima na misterij patnje.[16]

Početak Drugoga svjetskog rata, uhićenje od strane ustaških vlasti i zatvor u Savskoj ulici u Zagrebu produbio je Meštrovićevu osobnu duhovnost. Crteži religiozne tematike, nastali u tome vremenu, puni trpljenja, žrtve i nade, postali su ishodište za nastanak brojnih skulptura koje će izraditi u zreloj fazi stvaralaštva. U skučenome zatvorskom prostoru nastale su skice za neke od najpotresnijih prikaza *Pietà* (Bogorodice s mrtvim Kristom u krilu). U njima motiv supatništva i majčinske boli doseže vrhunac. U svakom crtežu i skulpturi isprepliću se bol i nada. Religioznost time postaje trajna i neodvojiva sastavnica Meštrovićeva stvaralaštva.[17] Njegova ostvarenja ne predstavljaju tek puke umjetničke ilustracije biblijskih sadržaja, već autentično teološko-filozofsko promišljanje ljudske sudbine, patnje i smisla, pri čemu sama umjetnička praksa poprima obilježja dubokoga duhovnog iskustva i molitve.

---

14 Usp. Milan Marjanović, Obrat u umjetnosti Ivana Meštrovića, *Vijenac* 5 (1927.) 13–14, 336–340.

15 Usp. Ivan Meštrović, O mojoj umjetnosti, *Kolo*, New York, 1924.

16 O tome više u: Ivana Grabić, *Povijesno-teološka analiza religioznog stvaralaštva Ivana Meštrovića*, licencijatski rad, Katolički bogoslovni fakultet, Split, 2013.

17 Usp. Ivana Grabić, *Religioznost Ivana Meštrovića*, doktorski rad, Katolički bogoslovni fakultet, Split, 2025., 112–115. Detaljnije o Meštrovićevu životu pred Drugi svjetski rat, o boravku u ustaškom zatvoru, kućnom pritvoru i konačnom odlasku u emigraciju u Italiju, zatim Švicarsku te konačno u SAD pisao je sâm Meštrović; usp. Ivan Meštrović, *Uspomene na političke ljude i događaje,* Matica hrvatska, Zagreb, 1969., 271–326.

Posljednje godine njegova života obilježene su povlačenjem u mirniji život i nastavkom umjetničkog rada u potpunosti usmjerenog prema osobnoj duhovnoj refleksiji i transcendenciji. Kroz takav stvaralački i životni vijek ostavio je poruku prema kojoj čovjek lišen svoga religijskog, kulturnog i duhovnog identiteta gubi uporište za autentično samorazumijevanje i spoznaju svijeta koji ga okružuje.

Možemo zaključiti kako europska kultura i suvremenost ni danas nisu prijetnja ukoliko čovjek u sebi ima jasno uporište koje je Meštrović imao cijelog života.

2. Pedagoško-metodičke mogućnosti integracije umjetnosti i kulturne baštine u nastavu Katoličkog vjeronauka

2.1. Umjetnost i religijski odgoj u kurikulu Katoličkog vjeronauka

Kurikulum Katoličkog vjeronauka[18] naglašava povezanost evanđelja i kulture, posebno likovne umjetnosti. Cilj je razvijati sposobnosti promatranja, analize, razumijevanja i interpretacije umjetničkih djela, ovisno o dobi i razvojnim mogućnostima učenika.

Učenici trebaju prepoznavati kršćanske motive u umjetnosti, arhitekturi i tradiciji. Kurikul navodi kako su u središtu sakramenti, povijest i tradicija Crkve, sveci i duhovni uzori, povijesna, kulturna i umjetnička baština Crkve, i vrijednosti koje potiču i promiču zrelost učenika u vjeri, nadi i ljubavi. Kurikul traži da učenici poznaju i vrednuju povijesno-kulturnu i egzistencijalnu stvarnost. Ivan Meštrović, najpoznatiji hrvatski religiozni umjetnik, ispunjava zahtjevima *Kurikuluma* za istraživanje likovne kulturne i duhovne baštine i doprinos Crkve kulturi. U nastavi Katoličkog vjeronauka umjetničko djelo može povezati religijski sadržaj, estetsko iskustvo i kulturnu baštinu. U tome kontekstu Meštrovićeva djela predstavljaju vrijedan odgojno-obrazovni alat. Zašto Meštrović? Razlozi su višestruki. Meštrović je cijeli život bio duboko religiozan, a njegova djela i danas prenose biblijske događaje. U svome

[18] Usp. *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*, MZO, NN 10/2019/216, 29. siječnja 2019.

stvaralaštvu povezao je vjeru i hrvatski identitet. Upravo ono što vjeroučitelji trebaju prenijeti učenicima. U njegovu stvaralaštvu prisutan je snažan emocionalni naboj koji učenicima može koristiti kao poticaj na osjetljivost i reagiranje srcem, ne samo razumom. Religiozna tematika umjetničkog djela omogućuje približavanje biblijskih sadržaja učenicima. Povezanost s hrvatskom kulturnom baštinom pridonosi oblikovanju identiteta. Emocionalna snaga potiče osobni doživljaj i razmišljanje. Opis predmeta Katoličkog vjeronauka upućuje na stalni dijalog s drugim predmetima unutar osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. To znači kako je za učenje važna horizontalna povezanost te umreženost poučavanja i učenja.[19]

2.2. Metodički pristupi interpretaciji Meštrovićevih djela

Rad s umjetničkim djelima jest zahtjevan, ali je i učinkovit. Pritom treba voditi računa o pažljivom izboru umjetničkih djela, jer samo autentična umjetnost može na vidjelo iznijeti skriveno bogatstvo religioznih, posebice biblijskih sadržaja. Meštrovićev umjetnički opus u tome kontekstu predstavlja se kao neiscrpan izvor koji se može koristiti u radu s umjetničkim djelima u nastavi Katoličkog vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Posebna vrijednost Meštrovićevih djela dolazi do izražaja u domeni D, *Crkva u svijetu*, u kojoj se naglašava povezanost kršćanstva, umjetnosti i hrvatske kulturne baštine.

Marko Pranjić navodi kako se umjetničko djelo mora dobro proučiti prije upotrebe u nastavi, s obje strane, sadržajne i didaktičko-metodičke. Umjetnost zahtijeva strpljenje i duboko promatranje.[20] Polazi se od dvaju ključnih elemenata umjetničkog djela: *tematski sadržaj* i *likovni sadržaj.* Tematski sadržaj odgovara na pitanje što djelo prikazuje. Ikonografska razina interpretacije pripada tematskom sadržaju. Učenici prepoznaju biblijske sadržaje, likove, međusobne odnose i simbolička značenja. Likovni sadržaj obuhvaća likovno-jezičnu, likovno-tehničku i

[19] Usp. *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*, MZO, NN 10/2019/216, 29. siječnja 2019.

[20] Usp. Marko Pranjić, *Metodika vjeronaučne nastave,* Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997., 184.

stilsku razinu umjetničkog djela te omogućuje cjelovitije razumijevanje umjetničkog izričaja.[21]

Umjetnička djela treba predstaviti na adekvatan način; mali su formati neadekvatni za analizu. Stoga je prikladnije korištenje projekcija na pametnim pločama ili korištenje monografija s umjetničkim reprodukcijama. U samom radu učenike ne treba podcjenjivati ni s umjetničkoga gledišta. Ne treba staviti preniske zahtjeve pred učenike. Strpljivost, postupnost i otvorenost često vode prema iznenađujućim rezultatima rada.[22]

2.2.1. Trostupanjski model: *promatranje – razumijevanje – interpretacija*

Prihvaćanje umjetničkih djela kod učenika temelji se na kulturi promatranja, doživljavanja, promišljanja i interpretacije doživljenih sadržaja. Luka Petrač navodi različite načine i metode promatranja i analize umjetničkog djela s djecom vrtićke i školske dobi. Osnova svih metoda jest trostupanjski model: *promatranje – razumijevanje – interpretacija*.[23]

Promatranje – prvi korak u interpretaciji umjetničkog djela. Odgovara na pitanje: Što vidimo? Učenici promatraju likove, simbole, materijale, odnose i elemente djela. Prvo je potrebno probuditi njihovu znatiželju. U nižim razredima osnovne škole poticanje znatiželje postiže se prije, tijekom i nakon promatranja umjetničkog djela – razgovorom i poticajnim pitanjima, zamišljanjem i uspoređivanjem. Djeca analiziraju umjetničko djelo promatranjem. Polaze od osnovnih podataka o djelu i autoru te određuju temu i motiv. Prepoznaju likovne i kompozicijske elemente i tehnike. Uspoređuju odnose, odvajaju, grupiraju, odabiru, zaključuju.

Razumijevanje – Što djelo govori? O čemu govori? To je druga razina koja uključuje prepoznavanje i imenovanje motiva pitanjima ili opisom tematskog sadržaja. Iznosi se pokušaj razumijevanja biblijskog značenja i teološke poruke. Metodom razgovora razmatra se odnos među likovima

[21] Usp. Luka Petrač, *Dijete i likovno umjetničko djelo. Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom predškolske i školske dobi*, Alfa, Zagreb, 2015., 33–36.

[22] Usp. Pranjić, *Metodika vjeronaučne nastave*, 184–185.

[23] Usp. Petrač, *Dijete i likovno umjetničko djelo*, 39–88.

i društveni kontekst. Iznose se osobna iskustva povezana uz promatrano umjetničko djelo.

Interpretacija – treći korak. Učenici razmišljaju o značenju umjetničkog djela i svojim osjećajima. Razmišljaju o pitanjima koja se javljaju i o vrijednostima na koje ih umjetničko djelo potiče. Što promatrano djelo znači za mene osobno?

2.2.2. Načini i metode promatranja i analize umjetničkog djela

Petrač navodi metodičke pristupe likovno-umjetničkom djelu. Ovdje ukratko predstavljamo one koji mogu poslužiti u nastavi Katoličkog vjeronauka u radu s djecom školske dobi.

1. Metoda djetetova verbalnog opisivanja umjetničkog djela tako da ga ostala djeca ne vide. Učitelj ili učenik vizualno-likovni sadržaj umjetničkog djela pretvaraju u verbalni opis, a drugi učenici verbalni opis trebaju pretočiti u likovni izričaj. Nakon završetka učenici iščekuju vizualno otkrivanje kako bi vidjeli o čemu su slušali i što su likovno prikazali.[24]

2. Metoda opisivanja umjetničkog djela nakon njegova kratkog pokazivanja. Metoda koja nalikuje dječjoj igri jer se odnos prema promatranju i opisivanju temelji na mogućnosti natjecanja. Kratko pokazivanje umjetničkog djela nakon kojeg slijedi vođeni razgovor od strane učitelja koji usmjerava dječja pitanja. Ta se metoda može koristiti i tako da učenici nakon kratkog pokazivanja pokušaju sami likovno prikazati opisano djelo. Nakon završenog rada ponovno se prikazuje umjetničko djelo te se povede razgovor.[25]

3. Promatranje i analiza od cjeline prema detalju i od detalja prema cjelini. Umjetničko se djelo ne predstavlja učenicima kao cjelina, nego tako da se polazi od detalja. Od cjeline prema detaljima ili od detalja prema cjelini. Ovisno o tome na što je učitelj stavio naglasak u/na nekome umjetničkom djelu.[26]

4. Promatranje i analiza od nejasnoga prema jasnome (blur). Za korištenje ove metode potrebna je prethodna priprema od strane učitelja koji će umjetničko djelo djelomično učiniti apstraktnim. Pojednostavljeno

[24] Usp. *Isto*, 60.
[25] Usp. *Isto*, 67–68.
[26] Usp. *Isto*, 68.

rečeno, učitelj će učenicima djelo prikazati u cijelosti zamućeno te ga postupno izoštravati do potpune jasnoće. Učenici će na taj način postupno otkrivati i tematski sadržaj i likovne elemente koji tvore umjetničko djelo.[27]

5. Usporedno promatranje dvaju likovnih djela. Učitelj pitanjima usmjerava učenike na promatranje i traženje očitih i neočitih sličnosti i razlika među pojavama i osobama. Ta metoda produbljuje razinu percepcije i senzibiliteta svake osobe.[28]

2.2.3. Umjetničko djelo kao poticaj stvaralačkom izražavanju

Umjetničko djelo ne služi samo za promatranje nego i za stvaralačko izražavanje u kojem se učenicima daje prostor za razvijanje individualnih sklonosti i sposobnosti.[29] U Katoličkom vjeronauku stvaralačko likovno izražavanje posebno je važno u nižim razredima i u gotovo svim temama, osobito biblijskima. Potrebno je ispreplitati verbalnu komunikaciju biblijskih događaja s likovnim izražavanjem. Tako učenici mogu izraziti emociju prema onome što su vidjeli i podijeliti osobni doživljaj kroz razne likovne aktivnosti. Takav je pristup usklađen i s ciljevima kurikula Katoličkog vjeronauka koji naglašava važnost estetskog i stvaralačkog iskustva, a posebno se očituje u domenama B, u 1. i 2. ishodu. Povezanost s Likovnom kulturom očituje se i u domeni D svih godišta.[30]

Umjetničko djelo može biti likovno-jezični i tematski citat koji će učenik na svoj način prenijeti u likovnu tehniku po vlastitom odabiru. Učenicima možemo ponuditi i redefiniranje likovnog sadržaja promjenom teksture, boje ili veličine. Ali najbolji način korištenja umjetničkog djela u nastavi Katoličkog vjeronauka jest da umjetničko djelo upotrijebimo kao izvor novih motiva. To otvara mogućnost da učitelj i učenici samostalno ili zajedno biraju nove motive za odgojno-obrazovni projekt.[31]

---

27 Usp. *Isto*, 76–79.

28 Usp. *Isto*, 80.

29 Usp. *Isto*, 91.

30 Usp. *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*, MZOS, NN 10/2019/216, 29. siječnja 2019.

31 Usp. Petrač, *Dijete i likovno umjetničko djelo*, 99. Petrač navodi i druge poticaje i načine korištenja umjetničkih djela, no ovdje smo istaknuli samo one koji se čine

2.3. Mogućnosti integracije Meštrovićevih djela u nastavi Katoličkog vjeronauka

U ovom poglavlju ponudit ćemo mogućnosti integracije Meštrovićevih umjetničkih djela u nastavi Katoličkog vjeronauka, kako bismo istaknuli njihov odgojno-obrazovni potencijal u razvijanju kulturnog i religijskog identiteta učenika.

U nižim razredima osnovne škole djeca traže jednostavnost i prepoznatljivost. Stoga se u ostvarenju ishoda kurikula Katoličkog vjeronauka iz domene D, *Crkva u svijetu*, mogu koristiti Meštrovićeva djela koja prikazuju motive Bogorodice s Djetetom[32] (OŠ KV D.1.1. – učenik opisuje Crkvu kao zajednicu Isusovih učenika/vjernika u koju se ulazi krštenjem i prepoznaje Mariju i svece kao njezine najizvrsnije članove), Ivana Krstitelja,[33] Mojsija[34] i prikaze anđela[35] (OŠ KV D.2.2. – učenik prepoznaje biblijske motive i poruke u književnosti, likovnoj umjetnosti, glazbi; OŠ KV D.3.1. – učenik prepoznaje i opisuje uzore vjere kroz povijest spasenja).

U preporukama za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda, kurikul Katoličkog vjeronauka predlaže sljedeće aktivnosti: crtanje, modeliranje, izradu likovnih mapa, kratke dramske i molitvene aktivnosti uz promatranje umjetničkih djela.

---

relevantni za korištenje u nastavi Katoličkog vjeronauka.

32 *Bogorodica s Djetetom*, bronca, Galerija Meštrović Split (dalje: GMS) – 85; *Bogorodica s djetetom*, Biskupija kod Knina, 1932.; *Gospa s djecom, posjeta malog Ivana*, 1913., Beograd, Atelijer Meštrović Zagreb (dalje: AMZ) – 135, AMZ – 217; *Bogorodica s djecom*, 1922., mramor, GMS – 3; *Gospa s djetetom*, 1916.–1917., Cannes, AMZ – 31, AMZ – 33, AMZ – 147, AMZ – 148, AMZ – 210; *Madona s Isusom*, 1917., Cannes, AMZ – 248.

33 *Glava Ivana Krstitelja*, 1914., Rim, AMZ – 139; *Ivan Krstitelj*, 1954. (odljev u bronci, 1959., krstionica u Splitu); *Saloma*, 1913., Beograd, AMZ – 131, AMZ – 294.

34 *Mojsije*, 1918., Rim, mramor, AMZ – 209; *Mojsije sjedeći*, bronca, 1925., GMS – 76; *Mojsije*, velika bista s rukama, 1925. – 1926., New York, AMZ – 135; *Mojsije*, 1930., bronca, GMS – 653; *Mojsije uzdignutih ruku*, 1934. (?), AMZ – 41; *Glava Mojsija*, 1950., Collection of the Hesburgh Library, University of Notre Dame (dalje: UND); *Glava Mojsija,* 1950., Collection of the Hesburgh Library, UND.

35 *Glava anđela s krilima*, 1917. – 1918., Rim, AMZ – 178; *Anđeo s krilima*, glava, 1917. – 1918., Rim, AMZ – 299; *Anđeli pridržavaju Isusa*, 1913., Zagreb, AMZ – 305.

Učenici u višim razredima osnovne škole sposobniji su za složeniju analizu u ostvarivanju ishoda iz domene D, *Crkva u svijetu*, kojima odgovaraju sljedeća Meštrovićeva djela:

- *Povijest Hrvata*[36] – odnosi se na nacionalnu i vjersku baštinu te ulogu Crkve u povijesti naroda (OŠ KV D.6.1. – učenik objašnjava ulogu Crkve u očuvanju vjerskoga i kulturnog identiteta).
- *Kristološki ciklus iz Crikvina*,[37] *Pietà*,[38] *Oplakivanje Krista*[39] – prate Isusov život, muku i smrt te sakramentalni život Crkve. (OŠ KV D.5.1. – učenik opisuje Crkvu kao prenositeljicu Isusova nauka; ili OŠ KV D.7.1.)
- *Povratak sina razmetnoga*[40]– progovara o obraćenju, o grijehu, o sakramenta pomirenja, što se u sedmom razredu uči u domeni B, *Riječ Božja i vjera Crkve u životu kršćana*. Domena D prati osobni rast u zajednici Crkve. Unutar tih domena mogu se razraditi ishodi: OŠ KV B.7.3. – učenik kritički promišlja o grijehu i njegovim posljedicama te otkriva i opisuje Božju prisutnost u životu čovjeka kroz sakramente pomirenja i bolesničkog pomazanja; OŠ KV D.7.1. – učenik analizira suodnos osobne vjere i života crkvene zajednice; OŠ KV D.7.2. – učenik objašnjava utjecaj kršćanstva na hrvatsko društvo, na hrvatsku kulturu, tradiciju, umjetnost, književnost i znanost. Kroz razradu toga ishoda učenik kroz arhitekturu i unutrašnje uređenje kršćanskih crkava uočava sličnosti i razlike. U tome kontekstu mogu se spomenuti i Meštrovićeva sakralno-sepulkralna arhitektonska ostvarenja: crkva Presvetog Otkupitelja iz Otavica,

---

36 *Povijest Hrvata*, 1932., Zagreb, mramor.

37 Cjelokupni ciklus Kristova života od 28 drvenih reljefa koji se nalaze u kapeli Sv. Križa na Crikvinama – Meštrovićev Kaštilac, kao i crteži koji su poslužili za predložak, a nalaze se u arhivskoj pohrani Galerije Meštrović u Splitu i Atelijera Meštrović u Zagrebu.

38 *Pietà*, 1914., Rim, AMZ – 261; *Pietà*, 1914., bronca, GMS – 193; *Pietà* (za crkvu sv. Marka), 1932., Zagreb, AMZ – 53 i AMZ 201; *Rimska Pietà*, 1946., Rim, mramor (brončani odljev nalazi se u Vatikanskoj pinakoteci suvremene religiozne umjetnosti, primjerak u kamenu u crkvi Presvetog Srca, Notre Dame, South Bend, a gipsani primjerak u Galeriji Meštrović u Splitu).

39 *Oplakivanje*, 1931., bronca, GMS; *Oplakivanje*, 1921., crkva Gospe od Anđela, Cavtat; *Oplakivanje Krista*, 1931., crkva Presvetog Otkupitelja, Otavice i dr.

40 *Povratak sina razmetnoga*, 1954., Notre Dame, Indiana, bronca.

crkva Gospe od Anđela iz Cavtata, crkve Naše Gospe u Biskupiji kod Knina i kapela Sv. Križa na Crikvinama.

Aktivnosti koje se mogu koristiti u ostvarivanju ishoda mogu uključivati radionice simbolike, pisanje osvrta i istraživanje povijesnog konteksta nastanka djela, čime se radi na poticanju kritičkog razmišljanja samih učenika. Sličnosti i razlike koje nastanu kao plod istraživačkog rada mogu poslužiti i za raspravu. Kurikul Katoličkog vjeronauka kao jedan od oblika metodičkih preporuka za ostvarenje navedenih ishoda sugerira promišljanje iskustava bolesti i patnje, promatranje i analiza sadržaja umjetničkih djela.

U srednjoškolskom obrazovanju, u gimnazijskim i strukovnim školama, učitelji obrađuju teme patnje, krivnje, slobode i smisla života, teme koje se primarno obrađuju unutar domene A, *Čovjek i svijet u Božjem naumu*, i domene C, *Kršćanska ljubav i moral na djelu.* Meštrovićeva djela *Kontemplacija*,[41] *Grizodušje*[42] i *U očaju*[43] mogu poslužiti kao polazište za ostvarivanje ishoda iz domena A i C. Ta nas djela potiču na razmišljanje o temeljnim ljudskim pitanjima: patnji, slobodi, krivnji, smislu života i duhovnom traganju. Integracija Meštrovićevih djela u rad sa srednjoškolskom djecom za cilj ima razmišljanje, dijalog i moralnu refleksiju. Meštrovićev život i djela stalni su izvor za ostvarivanje ishoda iz domene B, *Riječ Božja i vjera Crkve u životu kršćana.* U tome kontekstu učenici srednjoškolske dobi sposobni su kritički promatrati i istraživati različite pristupe prikazima Isusa Krista kojih kod Meštrovića ne nedostaje i moguće je ostvariti ishod SŠ KV B.1.2. – učenik opisuje događaj i otajstvo Božjeg utjelovljenja u osobi Isusa Krista (od povijesnog Isusa do uskrsnuloga Krista) te izdvaja i objašnjava osnovne istine vjere crkvenog nauka o Kristu i njegovu poslanju. U ostvarivanju ishoda SŠ KV B.3.2. – učenik analizira i povezuje Kristovu pomirdbenu žrtvu s iskustvima zla i grijeha, patnje, bolesti i smrti u ljudskom životu kao čin Božje ljubavi, pomirenja, otkupljenja i spasenja čovjeka, očitovanoga i u sakramentima bolesničkog pomazanja – moguće je istražiti i usporediti njegova djela inspirirana Kristovom mukom, smrti i uskrsnućem s tekstovima *Evan-*

[41] *Kontemplacija*, 1924., Zagreb, mramor, GMS – 5; *Kontemplacija*, 1952., South Bend, Indiana, orahovina.

[42] *Grizodušje*, 1905. – 1907., kamen, Galerija umjetnina u Zagrebu, inv. br. 1391.

[43] *U očaju*, 1927., Zagreb, kamen, GMS – 4.

đelja. Isto je moguće i u temama koje govore o kršćanskoj eshatologiji u svjetlu Kristova obećanja i uskrsnuća (SŠ KV B.4.3.).

2.4. Izvanučionička nastava i iskustvo kulturne baštine

Izvanučionička nastava omogućava učenicima izravan susret s umjetničkim djelom i kulturnom baštinom. Katolički vjeronauk promiče izvanučioničku nastavu i suradnju s drugim institucijama kroz različite humanitarne, ekumenske i kulturne projekte.[44] Potrebno je voditi računa o prilagodbi sadržaja sredini, konkretnom iskustvu učenika i njihovim mogućnostima zapažanja. Može se ostvariti na različitim mjestima ovisno o planiranim ciljevima i zadatcima, a najčešće se ostvaruje terenskim radom u kojem učenik i učitelj zajedno uče, vježbaju i rade uz korištenje različitih osjetila.[45] Posjeti Galeriji Meštrović, Meštrovićevim Crikvinama – Kašteletu, crkvi Presvetoga Otkupitelja u Otavicama posebno su vrijedni i korisni za ovaj oblik nastave. Svaki posjet jednoj od tih ustanova donosi novo iskustvo. Izravni susret s pravim umjetničkim djelom daje dublje iskustvo umjetnosti i kulturne baštine koje pomaže da učenici bolje razumiju povezanost kulture, vjere i identiteta.

Kroz izvanučioničku nastavu otvara se mogućnost provođenja istraživačke i projektne nastave koja je izvanredan prostor za osobnu kreativnost učenika i njegova učenja o realnoj i zdravoj konkurentnosti koja može koristiti razvoju razrednog zajedništva.[46] Muzejski pedagozi Galerije Meštrović u Splitu i Atelijera Meštrović u Zagrebu dugi niz godina održavaju različita vodstva („Dodirni i osjeti") i radionice za djecu predškolske i školske dobi: radionice modeliranja u glini, klesanja u porobetonu, 3D oblikovanja žicom, papirom i folijom, lijevanja u gipsu pomoću kalupa, crtanja na umjetnički poticaj, izrade metalnih reljefa i dr. Osim toga organiziraju i besplatne radionice za odrasle. Promicanje pozitivnih vrijednosti kroz muzejske pedagoške aktivnosti u sebi uklju-

[44] Usp. *Kurikulum nastavnog predmeta Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije*, 9.

[45] Usp. Zdenka Čukelj, Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske, *Socijalna ekologija* 18 (2009.) 3–4, 267–288, ovdje 269.

[46] Usp. *Kurikulum nastavnog predmeta Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije*, 169.

čuje promatranje, kritiku, kreativnost i neformalno znanje koje se stječe kroz igru.[47] Sudjelovanje u postojećim radionicama ili kreiranje novih, inovativnih projekata u suradnji s muzejskim pedagozima, koji su za suradnju otvoreni, mogu biti temelj za ostvarivanje izvanučioničke nastave.

Zaključak

U ovom radu krenuli smo od značenja pojmova „baština" i „identitet", kako bismo došli do uloge umjetnosti u odgojno-obrazovnom procesu, nastojeći istražiti mogućnosti integracije djela Ivana Meštrovića u kurikul Katoličkog vjeronauka. Djela Ivana Meštrovića predstavljaju vrijedan doprinos ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda Katoličkog vjeronauka. Njihova integracija u nastavu omogućava povezivanje religijskih sadržaja, kulturne baštine i estetskog iskustva učenika. Ovaj rad potvrđuje važnost povijesnog i kulturnog nasljeđa u oblikovanju osobnoga, zajedničkog, nacionalnog, ali i kulturnog identiteta. Kulturna baština nije samo povijesni zapis, već aktivni dionik oblikovanja i razumijevanja osobnog i zajedničkog identiteta. U očuvanju kulturnih vrijednosti uloga je obrazovanja neizostavna. Kroz različite edukacijske procese učenici se mogu i moraju upoznati s bogatstvom kulturne baštine, mogu je razumjeti i spoznati važnosti njezina očuvanja za nove generacije.

Meštrović je kroz svoju umjetnost savršeno utjelovio vezu između baštine i identiteta. Budući da je za njega umjetnost molitva i pjesma, kroz njegovo stvaralaštvo kulturna baština postaje živa i prisutna u suvremenom kontekstu. Meštrovićevo stvaralaštvo pruža mogućnost razvijanja kulture promatranja, razumijevanja i interpretacije umjetničkog djela te pridonosi oblikovanju kulturnoga, duhovnog i osobnog identiteta učenika. U njegovim djelima sadržana je biblijska poruka koju je povezao sa zavičajnom i narodnom tradicijom te postao most između tradicije i suvremenosti, baštine i identiteta, estetike i transcendencije. Integracijom njegovih djela u kurikul Katoličkog vjeronauka učenicima se omogućava suočavanje s tim vrijednostima i razvijanje kritičkog raz-

[47] Usp. *Katalog pedagoško-edukativnih aktivnosti*, Galerija Meštrović, MIM, Split, 2021. Više o održanim radionicama i edukacijama vidi na: https://mestrovic.hr/edukacija/.

mišljanja. Kroz aktivnosti poput promatranja umjetničkih djela, sudjelovanja u radionicama, posjeta Galeriji Meštrović u okviru izvanučioničke nastave i suradnji s muzejskim pedagozima učenike se potiče na dublje razumijevanje i vrednovanje kulturne tradicije. Potiče se razvoj njihova kulturnog i religijskog identiteta.

Stoga integracija Meštrovićevih djela u nastavu Katoličkog vjeronauka potvrđuje njihovu višedimenzionalnost te obogaćuje odgojno-obrazovni proces. Umjetnost tako postaje stvaralački potencijal u razumijevanju identiteta učenika.

FROM HERITAGE TO IDENTITY: INTEGRATING IVAN MEŠTROVIĆ'S WORKS INTO THE CATHOLIC RELIGIOUS EDUCATION CURRICULUM

Abstract

In this paper, we seek to explore the possibilities of integrating the works of Ivan Meštrović into the Catholic Religious Education Curriculum, starting from the educational value of cultural heritage and art, and emphasizing the role of art in building students' cultural and religious identity. Meštrović's works connect religious motifs with Croatian cultural heritage, which also encourages the interpretation of biblical content. Through various methodological approaches, extracurricular and project-based teaching, students are actively involved in observing, understanding and critically reflecting on works of art, which enables the development of personal identity and the connection of tradition with modernity.

Keywords: heritage, identity, Ivan Meštrović, curriculum, Catholic religious education